

Nr 41.

Ankom till riksdagens kansli den 4 maj 1945 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående översyn av lagen om medling i arbetstvister.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 191, vilken hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet, ha herrar *Helgesson* och *Robert Berg* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av lagen den 28 maj 1920 om medling i arbetstvister.

Till stöd för detta yrkande har i motionen anförts:

Sedan år 1910 har landet varit indelat i sju förlikningsdistrikt med en förlikningsman i varje distrikt. Under senaste åren har det emellertid visat sig, att detta antal icke är tillfredsställande. Antalet ärenden, som förlikningsmännen måste taga hand om, har stigit i ständigt stegrat tempo. Under de sista åren ha ärendena också blivit mer svårlösta. Båda parterna och förlikningsmännen ha i det längsta försökt åstadkomma uppgörelse utan konflikt, och detta har medfört, att ärendena måst handläggas vid flera sammanträden än tidigare. Dessa omständigheter ha tillsammans gjort, att förlikningsmännen tidvis varit så överlastade med arbete, att de icke haft möjlighet att inom rimlig tid taga nya ärenden under behandling. En annan olägenhet är, att förlikningsmännen icke kunnat erhålla semester utan att vikariera för varandra, d. v. s. om en förlikningsman har semester måste en annan under tiden sköta två distrikt, vilket många gånger medfört svårigheter för avtalsparterna.

Vi anse därför tiden inne att företaga en översyn av lagen om medling i arbetstvister, och vi vilja anvisa ett par utvägar, som skulle kunna eliminera olägenheterna.

Med bibehållande av nuvarande antal förlikningsmän och distrikt bör i varje distrikt en vice eller andre förlikningsman tillsättas, vilken vid stor arbetsbelastning kan övertaga en del av arbetet.

En annan utväg är att tillsätta särskilda riksförlikningsmän, som utan särskilt förordnande få taga hand om ärenden, som beröra två eller flera förlikningsdistrikt, d. v. s. riksavtal eller avtal för företag med filialer på många platser.

Över motionen har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från socialstyrelsen. Detta yttrande finnes såsom bilaga fogat till detta utlåtande.

Enligt lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister skall Konungen indela riket i distrikt, inom vilka av Konungen förordnade förlikningsmän, en för varje distrikt, ha att medla i tvister mellan arbetsgivare och arbetare. Lagen gäller dock icke i fråga om arbetsgivare och arbetare, å vilka bestämmelserna i 3 kap. lagen om förenings- och förhandlingsrätt äga tillämpning (1 § första stycket). I de fall då en utbruten tvist sträcker sina verkningar inom två eller flera distrikt förordnar antingen socialsty-

relsen förlikningsmannen i ett av distrikten eller Konungen annan person att medla i tvisten. Dylika förordnanden meddelas endast för varje särskilt fall (11 §). Lagen lämnar emellertid Konungen även möjlighet att genom generellt förordnande antingen uppdraga åt förlikningsman att jämväl utom sitt distrikt vara förlikningsman med visst, på annat sätt bestämt verksamhetsområde eller ock för sådant område utse särskild förlikningsman (1 § andra stycket). Där arbetstvist innebär synnerlig fara för arbetsfreden eller sådant eljest prövas påkallat, äger Konungen uppdraga åt sakkunniga och erfarna personer att i egenskap av särskild förlikningskommission jämte vederbörande förlikningsman eller, där han finnes icke lämpligen kunna taga befattning med tvisten, i hans ställe medla i densamma. Sådant uppdrag må även lämnas särskild person (12 §).

Föremål för medlingsförfarande enligt lagen äro i allmänhet alla slag av arbetstvister. Vissa undantag från denna huvudregel äro dock stadgade. I arbetstvist inom näringsgren, industriell anläggning eller arbetsföretag, där särskild förhandlings-, förliknings- eller skiljenämnd är upprättad, får förlikningsmannen sålunda ingripa allenast om de tvistande å ömse sidor påkalla hans mellankomst eller förhållandena göra sannolikt, att nämnden icke kommer att anlitas för tvistens biläggande, eller ock förhandling inför nämnden ägt rum utan att uppgörelse vunnits. Vidare må medlingsförfarande icke äga rum i tvist, som hänskjutits till skiljedomare förordnad enligt lagen den 28 maj 1920 om särskilda skiljedomare i arbetstvister (9 §).

I tvist, som icke enligt nyss angivna bestämmelser är undandragen medlingsförfarandet, äger emellertid förlikningsmannen av eget initiativ ingripa endast för den händelse tvisten medfört eller synes hota att medföra arbetsinställelse av större betydenhet (3 § första stycket). År 1931 gjordes emellertid ett tillägg till medlingslagen (3 § andra stycket) varigenom förlikningsman blivit förpliktad att ingripa även i tvist, som icke medfört eller synes hota att medföra arbetsinställelse av större betydenhet, om nämligen framställning göres av arbetsgivare eller organisation, omfattande minst hälften av de av tvisten berörda arbetarna. Särskild person kan förordnas att leda förhandling i dylik mindre tvist (11 § andra stycket).

Då en förlikningsman ingriper för att söka bilägga en uppkommen arbetstvist, är hans första uppgift att träda i förbindelse med parterna och att göra sig noga underrättad om, vari tvisten består (3 § första stycket). Tillförlitliga och ingående upplysningar härom kunna givetvis erhållas allenast av parterna själva. Då lagen utgår från att medlingsförfarandet, vad de tvistande beträffar, väsentligen bör vila på frivillighetens grund, har emellertid lagen icke utrustat förlikningsmannen med några medel att tvinga parterna lämna upplysningar i sådant hänseende. I lagen stadgas allenast, att det bör vara en var av de tvistande angeläget att, i den mån sådant erfordras för att bereda förlikningsmannen tillförlitlig grund för tvistens bedömande, på anhållan av förlikningsmannen giva honom del av räkenskaper och andra handlingar samt meddela statistiska och andra uppgifter, varöver de tvistande förfoga, ävensom hålla vederbörande arbetsplatser för förlikningsmannen tillgängliga.

Part, som sålunda tillhandagår förlikningsmannen med upplysningar, äger att i den omfattning han finner behövt göra förbehåll att förlikningsmannen ej må yppa vad han sålunda får kännedom om (7 §).

En synnerligen viktig befogenhet, som tillkommer förlikningsmannen, är rätten att hemställa till de tvistande att i avbidan på tvistens lösning icke vidtaga, vidhålla eller utvidga arbetsinställelse. Förlikningsmannens närmaste åtgärd blir härefter, vare sig hans nyssnämnda hemställan beaktats eller icke, att kalla de tvistande att, själva eller genom ombud, sammankomma till förhandling med varandra inför förlikningsmannen (3 § första stycket). Sådan kallelse äro de tvistande enligt lagen (4 § andra stycket) skyldiga att efterkomma. Då parterna kommit samman inför förlikningsmannen, skall denne leda förhandlingarna med och mellan de tvistande samt under dessa förhandlingar, vilka anordnas på sätt lämpligast synes, söka åvägabringa tvistens lösning (3 § första stycket). Dessa förhandlingar skola enligt lagen i främsta rummet hava till syfte att åvägabringa överenskommelse i enlighet med anbud eller förslag, som kunna bli framställda från de tvistande själva. Stadgandet härom vilar på lagens grundprincip, att förlikningsmannen endast har att medla mellan parterna, icke att själv fatta avgörande beslut och att det alltså främst ankommer på parterna själva att medverka till tvistens lösning. Därest icke på detta sätt någon lösning av tvisten ernås, ankommer det enligt lagen på förlikningsmannen att, om och i den mån sådant kan anses ägnat att befordra en god lösning av tvisten, hos parterna hemställa om de jämkningar eller medgivanden, som för ändamålet kunna synas lämpliga. Försummar någon av de tvistande parterna att träda i förhandling må förlikningsmannen på hemställan av andra parten anmäla försummelsen hos arbetsdomstolen, som äger att vid vite tillhålla parten att fullgöra sitt åliggande ävensom på anmälan av förlikningsmannen utdöma vitet (6 §).

Leda de av förlikningsmannen anordnade förhandlingarna icke till något resultat, är förlikningsmannens uppdrag såsom sådant avslutat, åtminstone tillsvidare. Det återstår honom dock enligt lagen den möjligheten att söka förmå de tvistande att hänskjuta saken till avgörande genom skiljedom. Förlikningsmannen får icke själv åtaga sig sådant uppdrag (8 §). Är arbetsinställelse icke för handen, må förlikningsmannen, om de tvistande å båda sidor för förlikningsmannen tillkännagivit att de anse fortsatt förhandling gagnlös, ej vidare utfärda kallelse å dem. Han äger dock, om ändrade förhållanden därtill föranleda, inbjuda de tvistande till nya förhandlingar, en inbjudan som de tvistande emellertid icke äro skyldiga att hörsamma (5 §). Av förlikningsmannens allmänna skyldigheter följer att han, även sedan förhandlingarna avbrutits, bör med uppmärksamhet följa utvecklingen av tvisten och parternas ställning till densamma samt vid första lämpliga tillfälle utfärda kallelse till nya förhandlingar, vilken kallelse det åligger de tvistande att efterkomma.

Vid sidan av förlikningsmannens uppgift att medla i arbetstvister åligger det

honom tillika enligt lagen att, på anmodan, gå arbetsgivare och arbetare tillhanda för åvägabringande av överenskommelser, som äro ägnade att främja ett gott förhållande dem emellan samt förekomma störande avbrott i arbetet. Stadgandet härom avser närmast att till arbetsgivares och arbetares förfogande ställa personer med kompetens att leda fredliga underhandlingar dem emellan och att åt träffade överenskommelser av skilda slag giva en otvetydig avfattning, så att misstolkningar och därav föranledda tvister för framtiden ej behöva förekomma. Om arbetsgivare och arbetare önska, att förhandling om sådan överenskommelse skall äga rum under ledning av opartisk ordförande, men förlikningsmannen ej hinner medverka eller anses icke lämpligen böra redan i det skedet tillkallas, äger socialstyrelsen på parternas begäran utse lämplig person att leda förhandlingarna (2 §).

I fråga om rättsverkan av de tvistandes överenskommelser, utfästelser eller andra beslut under förhandlingar gäller, allt efter beslutens innehåll och det sätt varpå de tillkommit, vad allmän lag förmår (10 §).

Genom lag den 28 juni 1935 infördes i medlingslagen en ny paragraf, 3 a § (den s. k. varsellagen). I nämnda lagrum stadgas, att innan arbetsinställelse vidtages, skall, därest giltigt hinder icke möter, underrättelse om åtgärden lämnas motsidan samt förlikningsmannen sist å sjunde dagen före den dag, då åtgärden skall taga sin början. Förseelse mot denna bestämmelse bestraffas med böter.

Jämlikt ett *kungl. brev den 31 december 1909* är riket i fråga om medling i arbetstvister indelat i sju distrikt. I en *kungörelse den 31 december 1920 (nr 898)* ha lämnats närmare föreskrifter angående förlikningsmännens och förlikningskommissions verksamhet.

Såsom förut framhållits, gäller lagen om medling i arbetstvister icke i fråga om arbetsgivare och arbetare, å vilka bestämmelserna i 3 kapitlet *lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt* äga tillämpning. I nämnda kapitel lämnas regler om särskild förhandlingsrätt under vissa angivna betingelser. Huvudorganisation av arbetstagare äger — enligt 8 § — genom anmälan hos socialstyrelsen påkalla tillämpning av kapitlet. Dylig anmälan skall innefatta förklaring att organisationen underkastar sig fredsförpliktelse under viss tid. Äro bestämmelserna i 3 kap. tillämpliga å arbetstagarförening, gälla de även för arbetsgivarparten. Om mellan parterna enighet i viss förhandlingsfråga icke uppnås, skall socialstyrelsen på begäran av huvudorganisation av arbetstagare eller arbetsgivare eller av oorganiserad arbetsgivarpart utse opartisk ordförande att leda förhandlingarna. Socialstyrelsen må dock, enligt 10 § andra stycket, vägra att utse sådan ordförande bl. a. därest sökanden är förening av arbetstagare, som icke omfattar minst hälften av de av frågan berörda arbetstagarna eller som icke äger minst 300 medlemmar. Det åligger part, enligt 12 §, att på den opartiske ordförandens kallelse sammankomma och på hans anmaning med angivande av skäl framlägga förslag till förhandlingsfrågans bedömande. Kunna parternas vid förhandlingen avgivna förslag icke sammanjämkas, må ordföranden uppma-

na parterna att hänskjuta frågan till bindande avgörande av skiljemän. Efterkommes ej uppmaningen, skall ordföranden, därest han icke finner frågan vara av beskaffenhet att höra under domstol, på begäran av endera parten hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd för avgivande av förslag till förhandlingsfrågans lösning. Socialstyrelsen har därefter att utse skiljenämndsledamöter, som skola avgiva dylikt förslag. Om skiljenämndens förslag icke inom viss tid antages av båda parterna, upphör fredsförpliktelsen såvitt angår den behandlade frågan, därest endera parten inom en månad därefter underrättat såväl andra parten som socialstyrelsen att han ämnar anlita stridsåtgärd. Enligt 16 § andra stycket skall innan stridsåtgärd vidtages — därest giltigt hinder icke möter — underrättelse om åtgärden lämnas motsidan ävensom socialstyrelsen sist å sjunde dagen före den dag, då åtgärden skall taga sin början. — 4 kapitlet i lagen innehåller bestämmelser om påföljd för överträdelse av lagen. Försummar part att hörsamma kallelse eller anmaning enligt 12 § må ordföranden anmäla försummelsen hos arbetsdomstolen, som äger genom vite tillhålla den försumlige att fullgöra sitt åliggande ävensom på anmälan av ordföranden utdöma vitet (26 §). Förseelse mot bestämmelserna i 16 § andra stycket straffas med böter.

Enligt *lagen den 28 maj 1920 (nr 248) om särskilda skiljedomare i arbetstvister* äger Konungen förordna — och har också Kungl. Maj:t utsett — särskilda personer att på anmodan av parter var för sig avgöra arbetstvister, som av parterna hänskjutits till skiljedom, eller på anmodan av parter eller av dem valda skiljemän såsom opartiska ordförande i skiljenämnder deltaga i dylika tvisters slitande. För skiljedomarna, vilka skola hava domarkompetens, och deras verksamhet skall vad i lagen om skiljemän är stadgat äga motsvarande tillämpning. Närmare föreskrifter angående skiljedomarnas verksamhet meddelas i en *kungörelse den 31 december 1920 (nr 899)*.

Enligt lagen om medling i arbetstvister den 28 maj 1920 skall för vart och ett av de distrikt, i vilka riket för sådant ändamål av Konungen indelas, finnas en förlikningsman med uppgift att medla i tvister mellan arbetsgivare och arbetare. Genom ett kungl. brev den 31 december 1909 är riket i fråga om medling i arbetstvister indelat i sju distrikt. Om en utbruten tvist sträcker sina verkningar inom två eller flera distrikt, skall socialstyrelsen enligt 1920 års lag antingen förordna förlikningsmannen i ett av distrikten att medla i tvisten eller hos Konungen anhålla om sådant förordnande för annan person. Lagen lämnar emellertid Konungen även möjlighet att genom generellt förordnande antingen uppdraga åt förlikningsman att jämväl utom sitt distrikt vara förlikningsman med visst, på annat sätt bestämt verksamhetsområde eller ock för sådant ändamål förordna särskild förlikningsman.

I mera omfattande tvister plägar tillämpas en i lagen meddelad bestämmelse, enligt vilken Konungen, där arbetstvist innebär synnerlig fara för arbetsfreden eller sådant eljest finnes påkallat, äger förordna särskild för-

Utskottet.

likningskommission att jämte vederbörande förlikningsman eller i dennes ställe medla i tvisten. Sådant uppdrag kan även meddelas enskild person.

Motionärerna framhålla, att förlikningsmännen under de senaste åren tidvis varit så överhopade med arbete att de icke haft möjlighet att inom rimlig tid taga nya ärenden under behandling. I sitt i ärendet avgivna remissyttrande har socialstyrelsen, som har att utöva inseende över medlingsväsendet, efter samråd med de nuvarande förlikningsmännen och åtskilliga förutvarande förlikningsmän vitsordat, att förlikningsmännen för närvarande ha en synnerligen stor arbetsbörda, som särskilt under vissa delar av året medför, att parterna först efter en relativt lång väntan kunna erhålla begärd medling. Utskottet kan med stöd av den erfarenhet som i förevarande ämne förefinnes inom utskottet ansluta sig till den uppfattning, varåt motionärerna och socialstyrelsen sålunda givit uttryck. Då det ur såväl de berörda parternas som allmän synpunkt är av vikt att begärd medling i arbetstvister företages utan avsevärt dröjsmål, äro uppenbarligen åtgärder påkallade för att undanröja nu berörda olägenheter.

På vad sätt detta syfte bör uppnås kan icke avgöras utan närmare utredning. Då de nuvarande olägenheterna i viss utsträckning torde ha sin grund i svårigheter att finna personer, som äro hågade och lämpliga att åtaga sig förlikningsmannauppdrag, bör sålunda exempelvis prövas, i vad mån uppdragen må kunna omändras till heltidstjänster. Även en ändring av distriktens antal bör övervägas. Vid utredningen bör särskilt beaktas, att såsom socialstyrelsen anfört förlikningsmännens ökade arbetsbörda torde bero icke på någon ökning av arbetet inom de särskilda distrikten utan på den fortgående centraliseringen av avtalsväsendet, vilken medfört, att distriktsförlikningsmännen i allt större utsträckning anlåtats för medlingsuppdrag som beröra flera distrikt eller hela riket.

Socialstyrelsen har i sitt till utskottet avgivna remissyttrande förorddat, att en utredning i förevarande ämne bör utvidgas till att avse en allmän översyn av gällande bestämmelser rörande medling och skiljedom i arbetstvister. Enligt utskottets mening kan det ifrågasättas, huruvida icke lagen om medling i arbetstvister bör i vissa andra hänseenden än som kan föränledas av önskemålet om en förstärkning av förlikningsväsendet göras till föremål för revision. Vidare torde såsom socialstyrelsen anfört lagen den 28 maj 1920 om särskilda skiljedomare i arbetstvister genom avtalsväsendets utveckling och framför allt efter arbetsdomstolens tillkomst tillämpas i mycket ringa utsträckning, varför frågan om upphävandet av denna lag torde böra övervägas. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t tager under omprövning, huruvida den av utskottet förordade utredningen bör givas en mera vidgad omfattning än som föränledes av motionens syfte.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning rörande förstärkning av förlik-

ningsväsendet samt vidtaga de åtgärder vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 4 maj 1945.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Holmbäck, Linder, Wistrand, Björkman**, *Hallagård, Helgesson* och *Uhlén**;

från andra kammaren: fröken *Andersson*, herrar *Ryberg, Nilson* i Eskilstuna, *Cruse**, fru *Johansson*, herrar *Andersson* i Eskilstuna*, *Lundberg* i Uppsala och *Andersson* i Alfredshem.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

KUNGL. SOCIALSTYRELSEN.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 9 februari 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att avgiva yttrande över en av herrar Helgesson och Berg, Robert, inom första kammaren väckt motion, nr 191, angående översyn av lagen om medling i arbetstvister. Med anledning härav får socialstyrelsen, som i ärendet samrått med de nuvarande distriktsförlikningsmännen ävensom med åtskilliga förutvarande förlikningsmän, anföra följande.

I motionen framhålles bland annat, att förlikningsmännen under de senaste åren tidvis varit så överhopade med arbete, att de icke haft möjlighet att inom rimlig tid taga nya ärenden under behandling. Med anledning härav hemställa motionärerna, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av lagen om medling i arbetstvister. I samband härmed framlägga motionärerna två olika förslag till åtgärder, avsedda att eliminera nyssnämnda olägenhet. Enligt det ena förslaget skulle i vart och ett av de nuvarande förlikningsdistrikten jämte förlikningsmannen tillsättas en vice eller andre förlikningsman, vilken vid stor arbetsbelastning skulle övertaga en del av arbetet. Enligt det andra förslaget skulle särskilda riksförlikningsmän tillsättas för att taga hand om ärenden, berörande två eller flera distrikt.

Socialstyrelsen vill för sin del vitsorda, att vissa av de enligt lagen om medling i arbetstvister förordnade förlikningsmännen för närvarande ha en synnerligen stor arbetsbörda, som särskilt under vissa delar av året medför, att parterna först efter en relativt lång väntan kunna erhålla begärd medling i uppkomna avtalstvister. Detta förhållande beror icke på någon ökning av arbetet inom de särskilda distrikten utan är väsentligen att tillskriva den fortgående centraliseringen av avtalsväsendet, vilken medfört, att distriktsförlikningsmännen i allt större utsträckning måste anlitas för medlingsuppdrag, berörande flera distrikt eller hela riket. Det torde kunna förväntas, att behovet av medlare för dylika större uppdrag under de närmaste åren kommer att ytterligare ökas. Med anledning härav finner sig socialstyrelsen — utan att taga ståndpunkt till de av motionärerna anvisade utvägarna — böra tillstyrka yrkandet om en översyn av medlingslagen, syftande till en förstärkning av det nuvarande förlikningsväsendet.

Om en dylik översyn kommer till stånd, bör densamma enligt socialstyrelsens uppfattning kombineras med en mera allmän revision av gällande lagstiftning om medling och skiljedom i arbetstvister. Lagen om medling i arbetstvister den 28 maj 1920 bygger väsentligen på den första medlingslagen av den 31 december 1906 och innehåller åtskilliga från denna lag överflyttade stadganden, som icke väl överensstamma med nu rådande förhållanden på arbetsmarknaden. Detsamma gäller om den i anslutning till lagen utfärdade kungörelsen den 31 december 1920 med närmare föreskrifter angående medling i arbetstvister. Vidare ha i lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt i 3 kap. upptagits vissa bestämmelser om ett särskilt medlingsförfarande, vilka synas böra underkastas en omprövning med utnyttjande av numera vunnit erfarenhet på området. Slutligen må erinras, att lagen den 28 maj 1920 om särskilda skiljedomare i arbetstvister och den i anslutning därtill utfärdade kungörelsen den 31 december 1920 med när-

mare föreskrifter angående särskilda skiljedomare i arbetstvister numera — efter arbetsdomstolens tillkomst och efter avskaffandet av de permanenta lokala skiljenämnderna inom byggnadsfacket, i vilka de särskilda skiljedomarna plägade anlitas såsom ordförande — tillämpas i ytterst ringa omfattning, varför jämväl frågan om den fortsatta giltigheten av dessa båda författningar torde böra upptagas till prövning.

Med åberopande av vad sålunda anförts får socialstyrelsen hemställa, att utskottet ville föreslå riksdagen att i anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en revision av gällande bestämmelser angående medling och skiljedom i arbetstvister.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit t. f. generaldirektören Höjer, generaldirektörens ställföreträdare t. f. byråchefen Alexanderson och t. f. förste byråsekreteraren Wistrand, föredragande.

Stockholm den 10 mars 1945.

KARL J. HÖJER

LODE WISTRAND.